

Strategic Model of Defense Diplomacy of the Islamic Republic of Iran with Emphasis on Soft Power¹

Hossein Dehghan (Ph. D)²

Shaban Tila³

Abstract

The purpose of this essay is to examine the impact of building a strategic model of defense diplomacy on enhancing the Islamic Republic of Iran's soft power. This study is applied-developmental in nature, with a strong emphasis on qualitative approaches and case studies. It is divided into two sections: documentary and field (interview with experts). The findings indicated that modeling and modeling in defense diplomacy are two of the Islamic Republic of Iran's strategic imperatives. Defense diplomacy is critical to the Islamic Republic of Iran's strategic framework because it may give a new method for military diplomatic institutions to enhance the Islamic Republic's soft power. The relevance of defense diplomacy stems from the Islamic Republic of Iran's desire to play a regional and worldwide role. The Islamic Republic of Iran's defense diplomacy must be capable of laying the groundwork for the growth of the Islamic Republic's soft power. Defense diplomacy becomes an integral aspect of the equation of power in the international arena in such a circumstance. As the country's soft power capabilities for countering threats grows, the strategic need to use varied power generating mechanisms grows. A more expansive view of soft power may transform dangers into possibilities, leading in increased trust in interactions with political units. In this light, political diplomacy, by systematically merging diplomacy and defense, becomes an effective weapon for using and producing soft power in order to accomplish a strategic objective via national engagement with other units of the international system. Contribute to the Islamic Republic's prevention and counter-offensive against damaging threats. As a result, deterrence is seen as the primary factor in establishing the boundaries of defense diplomacy's role.

Keywords: *Strategic Model, Soft Power, Defense Diplomacy, Islamic Republic.*

1. This article is an excerpt from a doctoral dissertation entitled "Presenting a Strategic Model in the Field of Defense Diplomacy Based on the Imam's Discourse and Leadership, Constitution, Experiences of the Islamic Republic of Iran and Utilizing Successful Human Experiences."

2. Full professor and faculty member of Amir Kabir University of Technology

3. Corresponding author: PhD student in passive defense strategic management

الگوی راهبردی دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر قدرت نرم^۱

دکتر حسین دهقان*، شعبان تیلا**

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۲۷

چکیده

این مقاله، به منظور بررسی تأثیر تدوین الگوی راهبردی دیپلماسی دفاعی بر ارتقای قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران نگارش شده است. این تحقیق از نوع کاربردی-توسعه‌ای است و با غلبه رویکرد کیفی و روش موردی-زمینه‌ای می‌باشد. شامل دو بخش اسنادی و میدانی (مصاحبه با خبرگان) است. یافته‌های پژوهش نشان داد مدل‌سازی و ارائه الگو در دیپلماسی دفاعی، از ضرورت‌های راهبردی ج.ا.ایران محسوب می‌شود. دیپلماسی دفاعی در ساختار راهبردی ج.ا.ایران از این منظر اهمیت دارد که می‌تواند سازوکار جدیدی برای ایفای نقش نهادهای دیپلماتیک نظامی در راستای ارتقای قدرت نرم ج.ا.ایران فراهم آورد. اهمیت دیپلماسی دفاعی تابعی از ضرورت‌های ایفای نقش منطقه‌ای و بین‌المللی ج.ا.ایران محسوب می‌شود. دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران باید بتواند زمینه‌های لازم برای بسط قدرت نرم ج.ا.ایران را به وجود آورد. در چنین وضعیتی، دیپلماسی دفاعی بخشی از معادله قدرت در عرصه بین‌الملل محسوب می‌شود. به هر میزان قابلیت قدرت نرم کشور برای مقابله با تهدیدات افزایش یابد. نیاز راهبردی برای بهره‌گیری از سازوکار متنوع تولید قدرت بیشتر می‌گردد. رویکرد موسع به قدرت نرم می‌تواند دامنه تهدیدات را به زمینه‌های فرصت‌ساز تبدیل کند که نتیجه آن در حوزه تعاملات با واحدهای سیاسی اعتمادسازی بیشتر است. در این جهت دیپلماسی سیاسی با درهم آمیختن دیپلماسی و دفاع در روندی نظام‌مند به ابزاری اثربخش تبدیل می‌شود که با بکارگیری و تولید قدرت نرم تلاش می‌کند تا از طریق تعامل ملی با سایر واحدهای نظام بین‌الملل، هدف راهبردی جمهوری اسلامی در پیشگیری و مقابله با تهدیدات مخرب محقق کند. به همین دلیل بازدارندگی به عنوان اصلی‌ترین ملاحظه در تأیید حدود عملکرد دیپلماسی دفاعی مورد توجه قرار می‌گیرد.

کلیدواژه‌ها: الگوی راهبردی، قدرت نرم، دیپلماسی دفاعی، جمهوری اسلامی.

۱. این مقاله مستخرجه از رساله دکتری تحت عنوان: ارائه الگوی راهبردی حوزه دیپلماسی دفاعی بر اساس گفت‌وگو
امام و رهبری، قانون اساسی، تجارب نظام جمهوری اسلامی ایران و بهره‌گیری از تجارب موفق بشری تدوین
گردیده است.

*. استاد تمام و عضو هیئت علمی دانشگاه صنعتی امیرکبیر

** . نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی پدافند غیرعامل

مقدمه

در دین مبین اسلام به اهمیت و نحوه تعامل هدفمند با محیط پیرامونی و مردم به روشنی پرداخته شده است، همچنانکه خداوند متعال در سوره مبارکه نحل می‌فرماید؛ اذْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ^۱ ای پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) مردم را بوسیله حکمت و برهان و موعظه نیکو به راه پروردگارت فراخوان و در این رهگذر با بهترین شیوه با آنان مجادله کن، قطعاً پروردگار تو به کسی که از راه او گم گشته دانایتر است و او به هدایت یافتگان نیز آگاه‌تر است» در شرایط کنونی، حکومت‌داری نیازمند برخورداری از ظرفیت‌ها، توانمندی‌ها و ساز و کارهای گوناگونی است (عسکری، ۱۳۸۹: ۴). دیپلماسی دارای ظرفیت‌های گسترده‌ای است که امروزه به اقتضای تخصصی شدن هریک از ابعاد و ارتباط با کار ویژه‌ها و مأموریت‌های ذاتی نهادهای مختلف دولتی، با مفاهیم جدید و متعدد مانند دیپلماسی سیاسی، دیپلماسی فرهنگی، دیپلماسی رسانه‌ای، دیپلماسی عمومی و همچنین دیپلماسی دفاعی تبیین شده‌اند. (ساعد و علیدوستی، ۱۳۹۰: ۸۷) به همین خاطر نهادهایی غیر از وزارت امور خارجه نیز به امر دیپلماسی می‌پردازند، در این بین می‌توان به دیپلماسی دفاعی هم به عنوان یکی از حوزه‌های گسترده و مؤثر دیپلماسی اشاره کرد. پیروزی انقلاب اسلامی در زمینه اداره حکومت و تعاملات دیپلماتیک، الگوی مناسبی را پیش‌روی جهانیان گشود و مقام معظم رهبری امام خامنه‌ای (مدظله العالی)، فصل نوینی از دیپلماسی اسلامی - ایرانی را با حفظ اصول عزت، حکمت و مصلحت به عنوان نقشه راه دستگاه دیپلماسی و از جمله دیپلماسی دفاعی برای کارگزاران نظام ترسیم فرمودند. در بسیاری از پیش‌بینی‌ها و تحلیل‌های مراکز معتبر مطالعاتی بین‌المللی، ایران به عنوان یکی از قدرت‌های آینده مطرح شده‌است. نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران مدتی است که به دیپلماسی دفاعی و لزوم تدوین اسناد مربوط به آن توجه ویژه‌ای معمول داشته‌اند، لیکن الگوی راهبردی در حوزه دیپلماسی دفاعی برای ارتقای قدرت نرم جمهوری اسلامی تدوین نشده و اساساً این کار مستلزم یک فعالیت پژوهشی عمیق است. با تدوین این الگوی راهبردی می‌توان ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخصه‌های دیپلماسی

۱. سوره مبارکه نحل: آیه ۱۲۵

دفاعی برای ارتقای قدرت نرم جمهوری اسلامی را تبیین و ترسیم نمود و به عنوان سندی معتبر در اختیار دستگاه‌های مسئول کشور، در راستای تأمین منافع امنیت ملی قرار داد.

ارتباطات دفاعی از دیرباز جهت پیشگیری از منازعه و جنگ؛ تعامل، گفتگو و بهره‌گیری از ابزارهای غیرقهری، برای نیل به اهداف دفاعی وجود داشته است، نیروهای مسلح به عنوان نهادی که دفاع از کشور و تأمین امنیت، مأموریت ذاتی آنها است، در شرایط صلح، بحران و جنگ، کارکردهای مختلفی برای تأمین منافع امنیت ملی دارند. بخشی از این کارکردها که در تعاملات خارجی و در صحنه دیپلماتیک پیگیری می‌شود، به عهده دیپلماسی دفاعی است. در بسیاری از پیش‌بینی‌ها و تحلیل‌های مراکز معتبر مطالعاتی بین‌المللی، ایران به عنوان یکی از قدرت‌های آینده مطرح شده است. نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران مدتی است که به دیپلماسی دفاعی و لزوم تدوین اسناد مربوط به آن توجه ویژه‌ای معمول داشته‌اند، به طوری که سند راهبردی دیپلماسی نظامی - دفاعی جمهوری اسلامی ایران توسط معاونت طرح و برنامه و بودجه ستاد کل نیروهای مسلح تهیه و به تأیید فرمانده معظم کل قوا^(مدظله العالی) رسیده است. این سند، ساز و کارهای اجرایی مناسبات خارجی دفاعی در سطح عالی را تبیین کرده است، لیکن الگوی راهبردی در حوزه دیپلماسی دفاعی تدوین نشده و اساساً این کار مستلزم یک فعالیت پژوهشی عمیق است. با تدوین این الگوی راهبردی می‌توان ابعاد، مؤلفه‌ها، شاخص‌های دیپلماسی دفاعی و رابطه بین آنها در دسترسی به اهداف مدنظر را تبیین و ترسیم نمود و به عنوان سندی معتبر در راستای تأمین منافع امنیت ملی در اختیار دستگاه‌های مسئول کشور در راستای ارتقای قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران قرار داد. بنابراین مسئله اصلی این تحقیق الگوی راهبردی دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر قدرت نرم کدام است؟

ادبیات و چارچوب نظری تحقیق

تعریف مفاهیم

دیپلماسی دفاعی

دیپلماسی به مفهوم استفاده از شیوه‌های مسالمت‌آمیز در تعقیب اهداف و منافع، دارای تاریخی با سابقه برای تمدن بشری است. از نظر تاریخی دیپلماسی به معنای به کارگیری شیوه‌های

مسالمت آمیز و استفاده از مذاکره و گفتگو برای ختم جنگ، اعاده صلح، تأمین صلح و تأمین اهداف است. نکته مهم در تمایز دوره‌های تاریخی مختلف دیپلماسی، آن است که در گذشته گفتگو و مذاکره، فاقد چارچوب‌های قانونی و ضوابط علمی بوده است. (نیکلسون، ۱۳۷۶: ۱۳-۲)

قدرت نرم

ردیف	محقق	عنوان تحقیق	نتایج
۱	پیرمحمدی (۱۳۹۵)	شاخص‌های قدرت نرم دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران	نشانه‌های قدرت نرم دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران را در پرتو شاخص‌هایی مانند برخورداری از اقتدار معنوی، استقلال و عدم تعهد به قطب‌های قدرت جهانی، الهام‌بخشی، میراث فرهنگی، مردمی سازی دفاع در قالب دکترین دفاع همه-جانبه، هویت اسلامی-ایرانی و یکپارچگی ملی، سوابق افتخارآمیز دوران دفاع مقدس و بازدارندگی نرم قابل بررسی است.
۲	موسوی جشتی (۱۳۹۰)	الگوی تحلیلی قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام	ایران با بهره‌گیری از پتانسیل‌های فرهنگی، هنری، علمی و سیاسی خویش به تعامل و ارتباط متقابل با سایر کشورهای جهان به ویژه کشورهای اسلامی پرداخته است.
۳	حاجی‌زاده	الگوی دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران در راستای امنیت‌زایی و عمق‌بخشی انقلاب اسلامی	ابعاد الگوی دیپلماسی جمهوری اسلامی ایران: الف: بُعد ملی دارای هشت مؤلفه شامل: «تقویت و توسعه توان و آمادگی‌های دفاعی، تبدیل تهدیدها به فرصت‌ها، متنوع سازی رویکردها و ابزارهای دیپلماسی دفاعی، تولید ادراک امنیتی و تصویرسازی راهبردی دفاعی، تقویت اتحاد و همدلی، تحرک-بخشی و چابک‌سازی وزارت دفاع در حوزه‌های ساختاری و اجرایی، توانمندسازی حرفه‌ای و معنوی کارکنان نیروهای مسلح و همسوسازی سیاست خارجی ج.ا.ا با دیپلماسی دفاعی» ب: بُعد منطقه‌ای دارای هشت مؤلفه شامل: «تقویت همگرایی با ارتش کشورهای همسو، بهره‌گیری از آموزه‌های اسلام و انقلاب در مناسبات و تعاملات دفاعی، اهتمام برای مدیریت بحران‌های منطقه‌ای، حمایت مادی و معنوی از جریان بیداری اسلامی، تقویت انسجام بین کشورهای اسلامی و مسلمان، دفاع در عمق راهبردی، تلاش در جهت مصون‌سازی گروه‌های مقاومت در برابر پدیده نفوذ و دفاع آینده‌نگر»

الگوی راهبردی دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر قدرت نرم

ردیف	محقق	عنوان تحقیق	نتایج
			ج: بُعد بین‌المللی دارای هفت مؤلفه شامل: توسعه همکاری‌های دفاعی بین‌المللی، مدیریت بحران‌های بین‌المللی، چندجانبه-گرایی راهبردی، مقابله با نظام سلطه، کنترل مناقشه از طریق رایزنی دفاعی، بکارگیری دیپلماسی عمومی به منظور مشروعیت‌بخشی به اقدامات دیپلماسی دفاعی و جایگاه‌یابی جهانی»
۴	جعفری نژاد و همکاران (۱۳۹۰)	تعامل هم‌افزای قدرت نرم با دیپلماسی عمومی در برابر جنگ نرم	اساس قدرت نرم بر ارزش‌ها، فرهنگ‌ها و رفتار و مناسبات سیاسی با ملت‌ها و کشورها استوار است. جنگ نرم با فریب‌کاری، دروغ و تحریف واقعیت به صورت عمدی سر و کار دارد. از این رو برای دفاع در برابر جنگ روانی باید از سلاحی همچون سلاح خودشان بهره‌جست.
۵	تاج‌آبادی و مرادیان (۱۳۹۳)	دیپلماسی دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران در برابر دیپلماسی اجبار ایالات متحده آمریکا	ایجاد تحریم‌های یک‌جانبه و چندجانبه به خاطر فعالیت‌های هسته‌ای صلح‌آمیز در قالب دیپلماسی اجبار، توسط آمریکا و برخی از هم-پیمانان، موجب کوتاه آمدن رهبران و تصمیم‌گیرندگان جمهوری اسلامی ایران در برابر خواسته‌های آنان نگردید و آن‌گونه که پیداست با توجه به شناخت چالش‌های دیپلماسی دفاعی-امنیتی در برابر دیپلماسی اجبار آمریکا، جمهوری اسلامی ایران در مقابل فشارهای غیرقانونی آمریکا و متحدانش از حقوق مسلم خود منصرف نخواهند شد و با بکارگیری دیپلماسی دفاعی-امنیتی پویا و کارآمد، ایستادگی و به طور حتم به پیروزی خواهد رسید.
۶	یوسفوند و همکاران (۱۳۹۸)	قدرت نرم دیپلماسی دفاعی در اجرای سیاست‌های دفاعی ج.ا. ایران	سیاست‌گذاری عقلانی، اثربخشی آینده‌نگر و بهره‌گیری از مدیریت دانش به عنوان راهبردهایی برای استفاده موثر از ظرفیت قدرت نرم دیپلماسی دفاعی در عرصه تحقق سیاست‌های دفاعی، به متولیان دیپلماسی دفاعی ج.ا. ایران توصیه گردیده و عمل به راهبردهای ارائه شده، آثار و پیامدهای موفقیت‌آمیز و مثبتی را هم در سطح ملی و هم در سطح بین‌المللی برای ج.ا. ایران به همراه خواهد داشت و نقش موثری در شکل دادن به داده‌های سیاست دفاعی، اثربخشی به تصمیم‌گیری‌های آینده سیاست‌گذاران دفاعی و تسهیل در دستیابی به هدف‌های دفاعی و نظامی ایفا می‌کند

اگر قدرت را به معنای توانایی تأثیرگذاری بر دیگران به منظور کسب نتایج دلخواه در نظر بگیریم، می توان گفت قدرت نرم عبارت است از توانایی کسب مطلوب از طریق «جاذبه» نه از طریق اجبار یا تطمیع. قدرت نرم توانایی شکل دهی، اثرگذاری و تعیین باورها و امیال دیگران است به نحوی که تضمین کننده اطاعت و فرمانبرداری آنان باشد. در نگاه جوزف نای قدرت نرم از قدرت سخت - به طور خاص قدرت اقتصادی و نظامی که به ترتیب مبتنی بر «مشوق ها» (هویج ها) و «تهدیدات» (چماق ها) هستند - متمایز می شود. بنابراین جوزف نای تقسیم بندی سه گانه ای را از قدرت پیشنهاد می کند: نظامی، اقتصادی و نرم. قدرت نظامی و اقتصادی هر دو ماهیتی سخت دارند و قدرت نرم از این حیث با آن ها متفاوت است که مبتنی بر توانایی شکل دهی به ترجیحات دیگران است. آن توانایی ای که تولید جذابیت می کند و منجر به فرمانبرداری و تبعیت می - گردد. (۱۶۳: ۲۰۰۷ نای).

پیشینه تحقیق

ساخت قدرت نرم

در حوزه قدرت تفاوت های بنیادی میان وجوه سخت و نرم آن وجود دارد. این تفاوت ها در نگاه حوزه قدرت نرم شامل؛ توان اجتماعی، فرهنگی و سیاسی است در حالیکه در حوزه قدرت سخت بیشتر امنیتی - نظامی می باشد؛

۱- اعمال قدرت نرم، پیچیده و محصول پردازش ذهنی نخبگان است در حالیکه، اعمال قدرت سخت عینی، واقعی و محسوس است و می توان آن را با ارائه برخی از معیارها، اندازه گیری کرد.

۲- روش اعمال قدرت سخت مبتنی بر استفاده از زور و اجبار است در حالیکه در قدرت نرم، از روش القا و اقناع بهره گیری می شود.

۳- هدف در اعمال قدرت سخت، تخریب و حذف فیزیکی حریف و تصرف و اشغال سرزمین است، در حالیکه در چشم انداز اعمال قدرت نرم، هدف تأثیرگذاری بر انتخابها، فرایند تصمیم گیری و الگوهای رفتاری حریف و در نهایت سلب هویت های فرهنگی است.

- ۴- کاربرد قدرت نرم به دلیل ماهیت غیر عینی و محسوس آن، بیشتر فاقد عکس العمل است و این در حالی است که کاربرد قدرت سخت، محسوس و همراه با عکس العمل است.
- ۵- مرجع امنیت در حوزه قدرت سخت، دولتها هستند در حالیکه مرجع امنیت در قدرت نرم محیط فروملی و فراملی (هویت های فروملی و جهانی) است.
- ۶- کاربرد قدرت سخت در رویکرد امنیتی جدید بیشتر مترادف با فروپاشی نظام های سیاسی- امنیتی مخالف یا معارض است، در حالیکه کاربرد قدرت نرم در رویکردهای امنیتی جدید بر ضد نظام های سیاسی مخالف یا معارض، مترادف با فرهنگ سازی و نهادسازی در چارچوب اندیشه و الگوهای رفتاری نظام های لیبرال و دموکراسی تلقی می شود.
- ۷- منابع قدرت نرم می تواند در مکاتب مختلفی وجود داشته باشد، اما آنچه مهم است ابزار و کاربرست صحیح و شایسته منابع قدرت نرم است که به نظر می رسد هر کشوری قادر به انجام آن نیست (خاشعی و امامزاده جعفر، ۱۳۹۰: ۵۷-۵۸)

اهداف دیپلماسی دفاعی

هدف دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران، خاتمه بخشیدن به همه ابعاد استعمار و تحکیم برآیندهای تحول در روابط بین المللی است و معتقد است که در عرصه دفاعی، تمامی دولت ها و ملت ها نیازمند امنیت بوده و باید در طراحی مدل امنیت همگانی و صیانت از آن نقش داشته باشند. در این میان دیپلماسی دفاعی دوجانبه و همچنین چندجانبه محدود که از طریق انعقاد موافقتنامه های همکاری و شکل گیری سازمان ها و ترتیبات منطقه ای نمودار می گردد، شالوده های امنیت و دفاع مشترک هستند. (متقی، ۱۳۹۱، ۲۹۷-۲۹۶)

به طور کلی اهداف، فلسفه وجودی و دلیل توجیهی سیاست ها و اقدامات هستند. همچنین اهداف بین تصمیمات و تصمیم سازان هماهنگی ایجاد می کند و استانداردهایی برای ارزیابی عملکرد مسئولان به وجود می آورد. بنابراین اهداف در هر حوزه ای به ویژه دیپلماسی دفاعی دارای جایگاه ارزنده ای می باشند. بر پایه آنچه بیان شد، می توان هدف هایی را برای دیپلماسی دفاعی مشخص کرد که به برخی از این موارد اشاره می شود. (عسکری و مینایی، ۱۳۹۲: ۶۷)

ثبات سازی شامل جلوگیری از بروز مناقشات و حل و فصل آنها می شود. یک دیپلماسی دفاعی فعال می تواند بستر ساز همکاری، و همکاری موجد هماهنگی، و هماهنگی نیز باعث درهم تنیدگی و گره خوردگی سرنوشت کشورها شود. طبیعی است در چنین شرایطی ضریب احتمال وقوع مناقشه ها به حداقل کاهش خواهد یافت. افزون بر این، دیپلماسی دفاعی دارای این ظرفیت است که حتی اگر منازعه ای رخ دهد، بتواند از راه برقراری ارتباط با طرف های درگیر، شرایط را برای پایان بخشیدن به درگیری فراهم نماید. دیپلماسی دفاعی، ابزاری برای تقویت ظرفیت های حمایت از صلح دولت های شریک است. (Mulloy, 2007: 2)

یکی از اصلی ترین هدف های دیپلماسی دفاعی می تواند نقش آفرینی آن در کنترل تسلیحات باشد. توضیح آنکه در بعضی موارد برخی دولت ها به دلایلی از جمله سیطره طلبی، احساس نگرانی و هراس و... تلاش فراوانی برای دستیابی به تسلیحات نوین و یا حتی سلاح های غیرمتعارف انجام می دهند. این اقدام واکنش سایر بازیگران را نیز به دنبال خواهد داشت که در نهایت، منجر به بروز معمای امنیت می گردد که نتیجه ای جز تشدید بی ثباتی و... به همراه نخواهد داشت. سازوکارهای دیپلماسی دفاعی مانند شفاف سازی، تبادل صحیح و به موقع اطلاعات، اعتماد آفرینی و... می تواند راهکاری برای گریز از گرفتار شدن در چنین معضلی باشد. از سوی دیگر می توان با استفاده از امکانات و پتانسیل های موجود مانع از تکثیر سلاح های کشتار جمعی شد. (عسکری و مینایی، ۱۳۹۲: ۳۲)

بهره مندی از طیف متنوعی از گزینه های سخت و نرم در سیاست دفاعی کشورها، بستر ساز آزادی عمل بیش تر خواهد بود که می توان از دیپلماسی دفاعی به عنوان سازوکاری برای بهره گیری از قدرت نرم و ارتقای آن استفاده کرد. نشانه های قدرت نرم دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران در پرتو شاخص هایی مانند برخورداری از اقتدار معنوی، استقلال و عدم تعهد به قطب های قدرت جهانی، الهام بخشی، میراث فرهنگی، مردمی سازی دفاع در قالب دکترین دفاع همه جانبه، هویت اسلامی - ایرانی و یکپارچگی ملی، سوابق افتخارآمیز دوران دفاع مقدس و بازدارندگی نرم است. (پیرمحمدی، ۱۳۹۵)

منابع مولد قدرت نرم

نای از سه عامل به عنوان منابع مولد قدرت نرم نام می‌برد که عبارتند از: فرهنگ، ارزش‌ها و سیاست خارجی. به زعم وی فرهنگ در صورتی که برای دیگران جذاب باشد، ارزش‌ها در صورتی که در داخل و خارج مورد توجه قرار گیرند و البته توسط اقدامات و رویه‌های ناهمخوان تضعیف نگردند و سیاست خارجی در صورتی که مشروع، درون‌گذارنده و دارای اقتدار اخلاقی به نظر آید، در زمره‌ی منابع قدرت نرم محسوب می‌شوند. (همان ص ۱۶۴)

فرهنگ: فرهنگ می‌تواند مولد قدرت باشد. اما باید پرسید آیا قدرت‌آفرینی خصوصیت ماهوی همه‌ی فرهنگ‌ها محسوب می‌شود و آیا جوامع بشری جملگی قادرند به پشتوانه‌ی فرهنگ خود بر یکدیگر اعمال قدرت نمایند؟ پاسخ نای به پرسش مذکور منفی است. وی شرط جذابیت را مطرح می‌کند و عقیده دارد فرهنگ کشوری را می‌توان قدرت‌آفرین نامید که در انظار مردمان دیگر کشورها جذاب باشد. البته باید توجه داشت که اولاً جذابیت منابع فرهنگی، ویژگی ذاتی محسوب می‌شود نه اکتسابی. یعنی یک فرهنگ یا ذاتاً جذاب هست یا جذاب نیست و لذا نمی‌توان با فعالیت‌هایی مانند دیپلماسی عمومی منابع فرهنگی را به سهولت تغییر داد و به ذخایر آن افزود. ثانیاً جذابیت فرهنگ مطلق نیست بلکه بستگی به دریافت و تفسیر مخاطبان دارد. لذا ممکن است محصولات فرهنگی یک کشور در نظر مردمان جامعه‌ای جذاب و در نظر مردمان جامعه‌ی دیگر غیرجذاب باشد. از همین رو میزان تأثیرگذاری قدرت نرم فرهنگی را می‌بایست در ارتباط خاص با جوامع هدف سنجید نه به طور کلی (هادیان و احدی، ۱۳۸۸: ۱۰۴-۱۰۳).

ارزش‌ها: ارزش‌های بنیادینی که یک دولت آن‌ها را پذیرفته و سرلوحه‌ی عمل خویش قرار داده است، در صورتی که جذاب باشند و در سطح بین‌المللی مورد توجه قرار گیرند، می‌توانند در نقش منابع مولد قدرت نرم ظاهر شوند. جوزف نای شماری از ارزش‌های آمریکایی مانند مردم‌سالاری، آزادی فردی، گشودگی و تحرک رو به بالا را برخوردار از چنین خصیصه‌ای می‌داند. به زعم وی این ارزش‌های قدرت‌آفرین در آینده‌ی فرهنگ عامه (مانند آزادی فردی)، رفتارها و سیاست‌های داخلی (مانند مردم‌سالاری)، نحوه‌ی عملکرد در نهادهای بین‌المللی (مانند گوش فرادادن به سخن دیگران) و سیاست‌های خارجی یک کشور (مانند پیشبرد صلح و حقوق بشر) متجلی می‌شوند. (Nye, ۲۰۰۷: ۹-۱۱)

سیاست خارجی: سیاست خارجی یک کشور و مجموع کنش‌ها و واکنش‌های آن در ارتباط با سایر کنشگران جهانی هم به عنوان یک منبع بالقوه‌ی مولد قدرت نرم قلمداد می‌شود. باید گفت سیاست خارجی دولت‌ها می‌تواند عملکردی دوگانه داشته باشد و به کاهش یا افزایش ذخایر قدرت نرم آنان بینجامد. بی‌شک اقدامات غیرمسئولانه، غیرعقلانی، سبکسرانه و نامشروع یک دولت در عرصه‌ی جهانی قدرت نرم آن را فروخواهد کاست اما اقداماتی که به گفته‌ی نای مشروع، درون‌گذارنده و برخوردار از اعتبار اخلاقی باشد، منجر به افزایش قدرت نرم دولت خواهد شد. وجه تمایز سیاست خارجی از دیگر منابع قدرت نرم (فرهنگ و ارزش‌ها) این است که نسبت به آن دو بیش‌تر قابلیت تغییر دارد. به نظر می‌رسد در خصوص ارتباط میان سیاست خارجی و قدرت نرم با یک معما روبرو هستیم. جای تردیدی نیست که سیاست خارجی از جنس فعالیت است و قدرت نرم از جنس منبع. یعنی سیاست خارجی به عنوان یک فعالیت، منابع قدرت نرم مانند فرهنگ جذاب را در راستای تحقق اهداف و تأمین منافع ملی کشور به کار می‌گیرد و مورد بهره‌برداری قرار می‌دهد اما در عین حال خود سیاست خارجی نیز به عنوان یک منبع مولد قدرت نرم معرفی شده است.

در سطح سیاست خارجی ج.ا.ایران هم سیاست‌هایی که در نظر مردم جهان جذابیت داشته باشند و نیز فعالیت‌های برون‌مرزی غیرمنفعت‌محور با انگیزه‌های اخلاقی و بشردوستانه و بدون در نظر گرفتن ملاحظات سیاسی و اقتصادی می‌توانند در نقش منبع قدرت نرم عمل کرده و سبب ترفیع جایگاه کشور عامل در جامعه‌ی هدف شوند. لازم به ذکر است که در اختیار داشتن منابع بالقوه‌ی قدرت نرم الزاماً به معنای توانایی اعمال آن نیست بلکه از قوه به فعل رساندن این منابع به منظور تحقق اهداف مورد نظر سیاست خارجی نیازمند سرمایه‌گذاری و انجام فعالیت‌های گسترده است.

دیپلماسی دفاعی در سیاست خارجی

در یک تقسیم‌بندی کلی اهداف زیر را می‌توان اهداف دیپلماسی دفاعی در سیاست خارجی دانست:

۱. توحیدگرایی: توحید و تشکیل نظام توحیدی در جهان، هدف اصلی سیاست خارجی و

دیپلماسی دفاعی اسلام بوده و دعوت اولیه پیامبر گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) در دوران دعوت سری و علنی بر توحید و یگانگی خداوند استوار بوده است. خداوند در قرآن اشاره فرموده: «قل یا اهل الکتاب تعالوا الی کلمه سواء بیننا و بینکم الا نعبد الا الله و لانشرك به شیئاً»^۱ بگو ای اهل کتاب بیائید از آن کلمه حق که میان ما و شما یکسان است، پیروی کنید که به جز خدای یکتا هیچ کس را نپرستیم و چیزی را با او شریک قرار ندهیم، بنابراین هدف اصلی سیاست خارجی در اسلام دعوت جهانیان به اصل توحید بوده و تمامی راهبردهای پیامبر برای اعتلای کلمه توحید و حاکمیت آن بر سراسر جهان اختصاص داشته است. (جلیلی، ۱۳۷۴: ۴۴) بر این اساس قرآن کریم تصریح میفرماید: «و ما ارسلناک الا کافهً للناس بشیراً و نذیراً...»^۲ و ما تو را نفرستادیم مگر برای همه مردم جهان روایات متعددی که در تفسیر آیه مذکور از طرق شیعه و سنی نقل شده، آن را در راستای جهانی بودن دعوت پیامبر اسلام (ص) تفسیر می کنند. (مکارم شیرازی، ۱۳۸۴، ج ۱۸: ۱۰۶-۱۰۴)

۲. اقامه قسط و عدل: برقراری قسط و عدالت را می توان یکی از اهداف مهم دیپلماسی اسلام به شمار آورد، چنان که فلسفه بعثت پیامبران و تشریع ادیان به منظور تحقق قسط و عدل به مفهوم وسیع کلمه در نظام حیات انسان بوده است. پیامبر (ص) عدالت را ضامن بقای جامعه می دانستند و توجه و اهتمام فراوان ایشان به آن به عنوان یک اصل اساسی در سیاست ها و روش آن حضرت حتی در قبل از اسلام نیز مشاهده می شود. این رویه در سیاست خارجی آن حضرت به خوبی مشهود است. هنگامی که دامنه دعوت و حکومت پیامبر گسترش پیدا می کند و قبایل و کشورهای خارجی به حاکمیت اسلامی در می آیند، پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در برخورد با آنها با کمال عدالت رفتار و سعی می نمایند تا کوچکترین ظلمی به آنها نشود. (جلیلی، ۱۳۷۴: ۵۱).

۳. ابلاغ دین: یکی از اهداف دیپلماسی در اسلام پیام دین و رساندن آیان الهی به اقصی نقاط جهان بوده است. «و اوحی الی هذا القرآن لاندركم به من بلغ»^۳. این قرآن بر من وحی شده تا شما و تمام کسانی را که سخنان من در طول تاریخ بشر و پهنای زمان و در تمام نقاط جهان به گوش

۱. سوره آل عمران: ۶۴

۲. سوره سباء: ۲۸

۳. سوره انعام: ۱۹

آنها می‌رسد از مخالفت با فرمان خدا بترسانم. توجه به کلمه «و من بلغ» (به تمام کسانی که این سخن به آنها می‌رسد)، رسالت جهانی قرآن و دعوت عمومی و همگانی آن را اعلام می‌دارد. (مکارم شیرازی، ۱۳۸۴، ج ۵: ۱۷۹-۱۸۰)

۴. تشکیل امت واحد: بنا به آیات الهی، هدف اسلام همانند سایر ادیان بزرگ الهی اصلاح کلیت جامعه انسانی در فراختای گیتی بدون توجه به حدود جغرافیایی و مرزهای ساختگی است. به همین خاطر این ادیان و از جمله اسلام همه حکومت‌ها و دولت‌ها را ورای مرزها و نژادهایشان به یک دین و دولت واحد و مرکزیتی یگانه فرا می‌خواند، همچنان که در آغاز رسالت اسلام، پیامبر به حکام ایران، مصر، حبشه، روم و ... نامه می‌نویسد و آنان را به یگانگی و تن دادن به مدیریت واحد در جامعه انسانی دعوت می‌کند. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) در بسیاری از نامه‌ها و از جمله نامه خود به کسری، شخصیت رسالتش را چنین معرفی می‌کند: «من پیامبر خدایم که به سوی همه مردم جهان فرستاده شده‌ام تا هر کسی را که زنده است هشدار دهم». (احمدی میانجی، ۱۳۶۳: ۹۰)

۵. استکبارستیزی: استقرار جامعه مطلوب اسلام و روابط انسانی مقبول دین، مستلزم روابط اجتماعی و بین‌المللی سالم و به دور از ظلم و تعدی است. جامعه‌ای که به سوی سعادت حرکت می‌کند، ناگزیر است هر نوع روابط ناعادلانه و تبعیض‌آمیز را نفی و به جای آن روابط سالم و به دور از ظلم و رعایت حقوق همگان را جایگزین کند. (موسوی، ۱۳۸۲: ۴۴)، از این رو دین اسلام نه تنها ظلم را منع می‌کند، بلکه پذیرش ظلم و زیر بار ظلم رفتن را نیز محکوم می‌کند و برای آن مجازاتی سخت قائل می‌شود. (عمید زنجانی، ۱۳۷۱: ۶۸)

۶. ایجاد امنیت و صلح: با توجه به اینکه یکی از مهمترین اهداف ارسال {بعثت} پیامبران برقراری قسط و عدالت است و این مسئله در معنای واقعی خود صلح و امنیت را به همراه خواهد داشت. از این رو نوعی تلازم و رابطه دو سویه میان استقرار صلح و عدالت وجود دارد، همچنان که جنگ و تخاصم ناشی از تعدی، برتری‌جویی و تمامیت‌خواهی است. در شرایطی که این مسائل تعدیل و تحت کنترل در آید جامعه با صلح و همزیستی مسالمت‌آمیز قرین خواهد بود. (سجادی، ۱۳۷۹: ۸۱-۱۷۵). قرآن کریم بعد از اشاره به دو گروه مؤمنان بسیار خالص و منافقان مفسد، مؤمنان را به صلح و سلام و تسلیم در برابر فرمان خدا دعوت می‌کند: «یا ایها الذین آمنوا ادخلوا فی

السلام كافه»^۱ از دعوت عمومی این آیه که همه مؤمنان را بدون استثنا از هر زبان و نژاد و منطقه جغرافیایی و قشر اجتماعی به صلح و صفا دعوت می‌کند، استفاده می‌شود که در پرتو ایمان به خدا تشکیل حکومت واحد جهانی که صلح در سایه آن همه جا آشکار گردد، امکان‌پذیر است. (مکارم شیرازی، ۱۳۸۴، ج ۲: ۸۲)

قواعد دیپلماسی دفاعی

می‌توان دیپلماسی دفاعی را مجموعه اقدام‌های نظامی یا دفاعی در خارج از کشور برای تأمین منافع امنیت ملی تعریف کرد. این مجموعه اقدامات می‌تواند شامل طیفی از همکاری‌های نظامی در سه سطح دولتی، منطقه‌ای و بین‌المللی باشد و هر کشوری بر اساس مقیاس توسعه یافتگی خود می‌تواند برخی از حوزه‌های کنش راهبردی را در دستور کار قرار دهد. بهره‌گیری از فناوری‌های نوین در دیپلماسی نقش مهمی در تسهیل و تسریع مذاکرات، تبادل و دستیابی به اطلاعات، تسریع در مبادلات، تأثیرگذاری بر افکار عمومی و افزایش مناسبات جهانی ایفا می‌کند و موجب کارآمد شدن دستگاه دیپلماسی می‌شود. قدرت نرم، دیپلماسی عمومی، دیپلماسی موضوعی، تخصصی، اقتصادی، عناصر اصلی دیپلماسی جدید هستند که بایستی با بازیگران بی‌شماری با منافع مختلف مواجهه شوند. امروزه لازمه ارتقای قدرت نرم و دیپلماسی؛ برقراری ارتباط با رسانه‌های عمومی است که توجه ویژه‌ای را می‌طلبد. تبلیغات و افکار عمومی دو عامل مؤثر در دیپلماسی به شمار می‌آیند.

از اوایل دهه ۱۹۹۰ میلادی، با توسعه فناوری‌های ارتباطاتی و اطلاعاتی، عرصه روابط بین‌الملل که بر اساس قدرت سخت و نظامی شکل گرفته بود، دچار تحول شده و قدرت نرم جایگزین آن شد که از جنس هنجاری، فرهنگی و معنایی بود. در این شرایط، شکل کلاسیک دیپلماسی که ابزار اصلی روابط بین‌الملل بود، پاسخگوی این عرصه نبوده و با چالش مواجه گردید و لازم بود دچار تحول اساسی شود و دیپلماسی نوین مبتنی بر هنجارها و قدرت نرم تکوین یابد. دیپلماسی نوین با اصلاحات ساختاری و تغییر در رویه‌ها و کارکردها و بهره‌گیری از ابزارها و فنون جدیدی شده‌است. تکوین دیپلماسی نوین در اولین مرحله تاریخی‌اش تابعی از اصولی شامل:

۱. سوره بقره: ۲۰۸

۱. شفاف سازی، بدین معنا که اصل پنهان کاری جای خود را به مناسبات رسمی آشکار داد.
۲. فراگیری، بدین معنا که انحصار کنترل و هدایت روندهای دیپلماتیک از دست چند کشور خاص خارج و به تدریج شاهد مشارکت جمعی کلیه بازیگران، در این حوزه هستیم.

۳. نهادگرایی، نیاز به وجود یک نهاد مرجع در مقام تنظیم مناسبات بین بازیگران و اولویت بخشی بر اصول دیپلماتیک بر رفتارهای بازیگران دیپلماسی آشکار و دیپلماسی سازمان های بین المللی، محصول این رویکردها در عرصه دیپلماسی هستند. (افتخاری، ۱۳۸۷: ۱۵-۱۴)

بنابراین با پایان جنگ سرد تغییری شگرف در عرصه بین المللی که دیپلماسی در محدوده آن اجرا می شد، به وجود آمد. توسعه جامعه بین المللی و افزایش تعداد ملت - کشورها، رشد فزاینده گروه گرایی و سازمان های چندملیتی و منطقه ای و شبه منطقه ای و غیر دولتی، جهانی شدن و وابستگی متقابل پیچیده و در نهایت انقلاب ارتباطات، هم صحنه سیاست بین الملل را تغییر دادند و هم موجبات تحول در دیپلماسی و تحقق شرایط موجود و گسترش حوزه های دیپلماسی از جمله دیپلماسی دفاعی شدند. (بیلیس و اسمیت، ۱۳۸۳: ۷۲۴-۷۲۶)

دیپلماسی دفاعی می تواند شامل طیفی از همکاری های نظامی در سه سطح دولتی، منطقه ای و بین المللی باشد. لازم به توضیح است که هر کشوری براساس مقیاس توسعه یافتگی خود می تواند برخی از حوزه های کنش راهبردی را در دستور کار قرار دهد. جدول زیر را می توان نماد ارتباط سطوح و نشانه های دیپلماسی دفاعی دانست.

جدول ۱. سطوح و ابعاد دیپلماسی دفاعی (متقی و پوستین چی، ۱۳۹۴: ۱۰۴)

سطوح و ابعاد دیپلماسی دفاعی	سطوح دیپلماسی دفاعی	الگوی همکاری‌های راهبردی	نشانه‌های کنش و تعامل بازیگران در فرایند همکاری‌های راهبردی
سطوح و ابعاد دیپلماسی دفاعی	سطح دوجانبه دولت - دولت	همکاری‌های نظامی دوجانبه	مبادلات آموزشی نظامی اعزام وابسته نظامی توافق‌های دفاعی دوجانبه همکاری علمی (نظامی) و فنی (نظامی) مذاکره برای ایجاد پایگاه نظامی توافق در مورد انجام رزمایش‌های مشترک دیدار رسمی ناوگان دریایی همکاری‌های فرودگاهی فروش و تعمیر تسلیحات نظامی انتقال تکنولوژی
	سطح منطقه‌ای	همکاری‌های نظامی منطقه‌ای	ایجاد ساختارهای امنیتی منطقه‌ای حل منازعات منطقه‌ای جلوگیری از بروز منازعات منطقه‌ای حضور در پیمان‌های امنیتی مانورهای منطقه‌ای
	سطح بین‌المللی	همکاری‌های راهبردی	حضور در عملیات حفظ صلح سازمان ملل حضور در عملیات بشردوستانه سازمان ملل حضور در پیمان‌های نظامی فرامنطقه‌ای کمک به فرایند مداخله نظامی همکاری با بازیگران در روند اقدامات نظامی ائتلاف‌های تاکتیکی و راهبردی یادداشت‌های امنیتی و مذاکرات راهبردی

ابزار دیپلماسی

در نتیجه توسعه تکنولوژی، وظایف و مسئولیت‌های دیپلمات‌ها دچار تغییرات بنیادین شده و زمینه تماس گسترده مستقیم نهادهای دولتی و غیر دولتی در ورای مرزهای ملی تسهیل شده است. از جهت پیام‌رسانی اثر تکنولوژی بسیار بالاست. دیپلمات‌ها می‌دانند که به جای قانع کردن یک یا چند نفر در مقابل افکار عمومی پاسخگو باشند و مذاکرات دیپلمات‌ها از حالت دوجانبه خارج و شکل چند جانبه پیدا کرده است. (البرزی، ۱۳۶۸: ۲۳-۲۱). با انقلاب ارتباطات، اطلاعات و تبادل اطلاعات بین کشورها افزایش پیدا کرده و شکل پیچیده‌تری پیدا کرده است. وجود وسایل ارتباطی و اینترنت دیپلمات‌ها را با وظایف ظریف‌تری روبه‌رو می‌کند و سبب شده تا در نهایت برای تغییر افکار عمومی و جهت‌دهی به آن، به فکر بهره‌گیری از ابزارهای جدیدی باشند. (بیژنی، ۱۳۸۴: ۱۲۸) قدرت نرم، دیپلماسی عمومی، دیپلماسی موضوعی، تخصصی، اقتصادی، عناصر اصلی دیپلماسی جدید هستند که بایستی با بازیگران بی-شماری با منافع مختلف مواجهه شوند. اکثر ابزارهای جدید جهت مواجهه با چالش‌های نوین از جنس اطلاعات، آگاهی و خارج از کنترل مستقیم دولت‌ها و مرتبط با فناوری‌های نوین ارتباطی هستند. توانایی دیپلماسی جهت مقابله با چالش‌ها و تهدیدات جدید نیازمند انجام اصلاحات ساختاری استفاده از ابزارها و تکنیک‌های نوین است. (وحیدی، ۱۳۸۶: ۳۷۶) امروزه لازمه دیپلماسی و ارتقای قدرت نرم، برقراری ارتباط با رسانه‌های عمومی است که توجه ویژه‌ای را می‌طلبد. در حال حاضر رابطه تنگاتنگی بین دیپلماسی و مطبوعات و رسانه‌های جمعی به وجود آمده است. (مجتهدی، ۱۳۷۷: ۱۱۷)

تفاوت دیپلماسی دفاعی با دیپلماسی نظامی

دیپلماسی دفاعی به کارگیری آگاهانه منابع مختلف از طیف دفاعی به منظور دستیابی به نتایج مثبت در توسعه روابط دو و چند جانبه است در حالیکه دیپلماسی نظامی تنها جزیی از این طیف بوده و به نقش وابستگان نظامی و اقدام‌های آنها محدود می‌شود، همچنین دیپلماسی دفاعی ناظر بر عملیات نظامی نیست، بلکه بر پیشگیری یا توقف عملیات نظامی متمرکز است. به عکس محور دیپلماسی نظامی را عملیات نظامی تشکیل می‌دهد. تفاوت سوم در این است که دیپلماسی نظامی توسط وابستگان نظامی با مأموریت‌های سخت‌افزاری به اجرا در می‌آید، ولی دیپلماسی دفاعی را

وابستگان دفاعی دارای تفکر و اندیشه‌های نرم افزاری / سخت افزاری مدیریت و اجرا می‌نمایند. بنابراین دیپلماسی دفاعی با هدف ایجاد یا گسترش تفاهم و تعامل با نیروهای مسلح و تصمیم‌گیران راهبردی سایر کشورها با انگیزه محوری پیشگیری، تقلیل یا توقف منازعه است. (ساعد و علیدوستی، ۱۳۹۰: ۹۶)

دیپلماسی دفاعی در گفتمان امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

اصول دیپلماسی دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله العالی)، برگرفته از ویژگی‌های منحصر به فرد معظم‌له همچون فقاقت، شجاعت، سازش‌ناپذیری، قاطعیت، خلوص و عرفان ترسیم شده‌است. رهبری جمهوری اسلامی ایران در عهد امام خامنه‌ای (مدظله العالی) توجه و رویکرد به تعامل با کشورهای دیگر در صحنه بین‌الملل، صرف‌نظر از مذاکرات و امور جاری دستگاه‌های اداری دولت‌های پس از انقلاب، ضرورتی برای دفاع از هویت و اصالت انقلاب اسلامی و کیان جمهوری اسلامی ایران بوده‌است. پذیرش هیئت سران عضو سازمان کنفرانس اسلامی، ارسال پیام برای پادشاه عربستان، رهبر سوریه، رئیس‌جمهور روسیه و یا پذیرش و ملاقات با رهبران و سران بسیاری از کشورهای جهان، نمونه‌ای جدی این حضور سیاسی و قانونی مقام معظم رهبری در عرصه دیپلماسی کشور است. (عسگری و مینایی، ۱۳۹۲: ۱۱۶).

تعمق در آراء، اندیشه و گفتمان امام خامنه‌ای (مدظله العالی) در امر سیاست خارجی و سیاست دفاعی دائره‌العمارفی از ادبیات تخصصی کاربردی را پیش‌روی دستگاه دیپلماسی، بویژه دیپلماسی دفاعی کشور قرار می‌دهد. معظم‌له با برشماری زوایای پیدا و پنهان دیپلماسی و تأکید بر متفاوت بودن دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران با سایر کشورهای دنیا به علت ماهیت نظام جمهوری اسلامی؛ اصول اساسی دیپلماسی دفاعی را از جمله: نفی سلطه و مقابله با امپریالیسم جهانی ناظر بر قاعده نفی سیل، دفاع از کیان اسلام و مسلمانان با تأکید بر وحدت جهان اسلام، تعامل بر ترساز مبتنی بر احترام متقابل و عدم دخالت در امور یکدیگر، حمایت از مظلومین جهان، استمرار نه شرقی، نه غربی و خودیابی، خود اتکایی و خودباوری ملی ناظر بر استقلال را اعلام می‌فرمایند و با بیان دکتترین (رهنامه)، هدف‌گذاری و سیاست‌گذاری در زمینه دیپلماسی دفاعی،

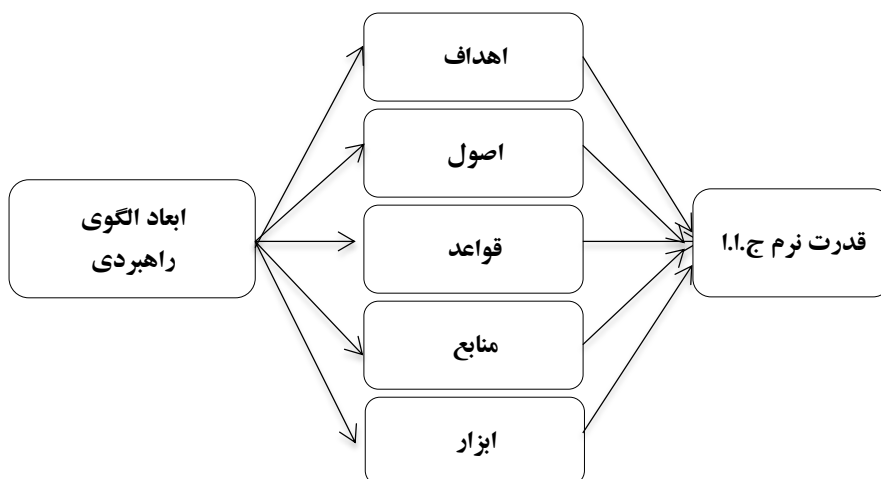
بویژه با تأکید بر ابتکار عمل و برخورداری از روحیه بسیجی در دیپلماسی، نفی قاعده «سلطه‌گری و سلطه‌پذیری»، تعمیق بصیرت و دشمن‌شناسی، اعتماد به نفس و ایمان به نصرت الهی، نفی ظلم و دفاع از مظلوم، دفاع مردمی و حضور یکپارچه مردم در شرایط دفاعی، توجه به دفاع همه جانبه، مراقبت دائمی بر ترفندهای دشمن، حراست از مرز ایمان در دیپلماسی و عدم غفلت از کید دشمن، استفاده از همه ظرفیت‌ها برای رسیدن به هدف، تکیه بر آموزه‌های اسلامی و نفی نظام ظالمانه سلطه، ضرورت سوء ظن به غربی‌ها در عالم دیپلماسی، فراست، ابتکار عمل، پُرکاری، دقت و پابندی شدید به اصول و آرمان‌ها، تبیین نرمش قهرمانانه، اتکاء به مردم و ارزش‌های الهی در دیپلماسی، اهمیت دستگاه دیپلماسی و ضرورت مراقبت از رخنه‌ها، تقویت روح و جهت صحیح در دیپلماسی، تأکید بر دفاع دائمی از اسلام عقلانی با استفاده از همه ظرفیت‌ها، پذیرش تغییر مبتنی بر اصول اسلامی، اصل حرکت مبتنی بر عزت، حکمت و مصلحت را به عنوان چراغ راه دستگاه دیپلماسی و دیپلماسی دفاعی ترسیم فرموده‌اند.

بر مبنای آنچه اشاره شد می‌توان اصول اساسی دیپلماسی دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله العالی) را به این شرح تبیین نمود:

- اصل اول: نفی سلطه و مقابله با امپریالیسم جهانی ناظر بر قاعده نفی سیل
- اصل دوم: دفاع از کیان اسلام و مسلمانان با تأکید بر وحدت جهان اسلام
- اصل سوم: تعامل بر ترساز مبتنی بر احترام متقابل و عدم دخالت در امور یکدیگر
- اصل چهارم: حمایت از مظلومین جهان
- اصل پنجم: استمرار نه شرقی، نه غربی
- اصل ششم: خودیابی، خود اتکایی و خودباوری ملی ناظر بر استقلال. (عسگری و مینایی، ۱۳۹۲: ۱۲۶ - ۱۱۸)

با تحلیل بیانات امام خامنه‌ای (مدظله العالی) عوامل شرح نمودار ۲ را می‌توان به عنوان عوامل عمومی سازنده دیپلماسی به شمار آورد.

مدل مفهومی

روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق از نوع کاربردی - توسعه ای است. زیرا دانش ضمنی و تلویحی الگوی راهبردی در حوزه دیپلماسی دفاعی را تدوین نموده و آن را توسعه می‌دهد و کاربردی است به دلیل اینکه نتایج آن می‌تواند الگوی موفق برای دولت‌مردان نظام جمهوری اسلامی ایران باشد. (خلیلی شورینی، ۱۳۸۹: ۷۵-۷۴) این تحقیق با غلبه رویکرد کیفی می‌باشد و از این جهت که در مورد خاصی تحقیق صورت می‌گیرد روش موردی - زمینه‌ای می‌باشد. برای رسیدن به پاسخ سؤالات این تحقیق، از روش‌های متنوع کیفی نظیر تحلیل محتوا، تحلیل گفتمان، تحلیل تفسیری و نظریه پردازی به روش داده بنیاد با رویکرد تفسیرگرا و با استفاده از ابزارهای مصاحبه و نرم افزارهای جمع‌کننده آثار و نیز متن قانون اساسی و اسناد بالادستی بهره گرفته شده است. این تحقیق شامل دو بخش اسنادی و میدانی (مصاحبه با خبرگان) است. الف) در روش کتابخانه‌ای بمنظور مفهوم شناسی و بررسی الگوهای نظری، تدوین ادبیات و چارچوب نظری تحقیق به شیوه کتابخانه‌ای و اسنادی، اطلاعات مورد نیاز از متون علمی و دینی و اندیشه‌ها، آراء، نظرات، رهنمودها و تدابیر

ولایت فقیه حضرت امام خمینی (رحمت الله علیه) و حضرت امام خامنه ای (مدظله العالی) و همچنین قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران استفاده گردید، بعلاوه از نرم افزارهای «حدیث نور» و «مجموعه آثار امام خمینی (رحمت الله علیه)»، منتشر شده توسط انتشارات عروج وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (رحمت الله علیه)، نرم افزار «حدیث ولایت» منتشر شده توسط پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت امام خامنه ای (مدظله العالی) و نرم افزار صهبا برای گردآوری داده‌ها و اطلاعات این تحقیق، بهره‌برداری شده است. ب) در روش میدانی، داده‌ها و اطلاعات استفاده شده در این تحقیق، جهت تعیین مؤلفه‌ها و صحت برداشت‌های محقق (با تلفیق ارکان جهت‌ساز) از منابع تهیه و در قالب یک پرسشنامه مربوط به دکرین، اهداف و سیاست‌ها (به عنوان ابعاد نظری تحقیق) جهت انجام مصاحبه عمیق با جامعه آماری خبره و نخبه تحقیق به منظور احصاء نهایی زیر مؤلفه و شاخص‌های ارکان جهت‌ساز حوزه دیپلماسی دفاعی برای ارتقای قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران تنظیم و تجزیه و تحلیل صورت گرفت.

یافته‌های پژوهش

با بررسی چارچوب نظری و ادبیات تحقیق مشخص شد مدل‌سازی و ارائه الگو در دیپلماسی دفاعی برای ارتقای قدرت نرم، از ضرورت‌های راهبردی ج.ا. ایران محسوب می‌شود. دیپلماسی دفاعی در ساختار راهبردی ج.ا. ایران از این منظر اهمیت دارد که می‌تواند سازوکار جدیدی برای ایفای نقش نهادهای دیپلماتیک نظامی در راستای ارتقای قدرت نرم ج.ا. ایران فراهم آورد. اهمیت دیپلماسی دفاعی تابعی از ضرورت‌های ایفای نقش منطقه‌ای و بین‌المللی ج.ا. ایران محسوب می‌شود. دیپلماسی دفاعی ج.ا. ایران باید بتواند زمینه‌های لازم برای بسط قدرت نرم ج.ا. ایران را به وجود آورد. در چنین وضعیتی، دیپلماسی دفاعی بخشی از معادله قدرت در عرصه بین‌الملل محسوب می‌شود. به هر میزان قابلیت قدرت نرم کشور برای مقابله با تهدیدات افزایش یابد. نیاز راهبردی برای بهره‌گیری از سازوکار متنوع تولید قدرت بیشتر می‌گردد.

نتایج حاصل از جنگ تحمیلی و دفاع مقدس را باید زیربنای ادراک دفاعی مقامات ایرانی دانست. بسیاری از تجارب راهبردی ایران توسط وزارتین سپاه و دفاع این موضوع را به خوبی منعکس می‌سازد، که دیپلماسی دفاعی بخشی از ضرورت‌های کنترل تهدید و امنیت‌سازی

محسوب می‌شود. دیپلماسی دفاعی، محصول انقلاب اسلامی و بومی‌سازی ایده‌ها و مفاهیم دفاعی رایج در جهان پس از خاتمه جنگ تحمیلی است. به واقع از دهه ۱۳۸۰ به منظور مقابله با تهدیدهای ناشی از سیاست‌های فشار قدرت‌های بیگانه استعماری و نظام هژمون با بهره‌گیری از تجارب راهبردهای اتخاذی دوران دفاع مقدس، دیپلماسی دفاعی به عنوان ابزاری اجتناب‌ناپذیر برای امنیت ملی جمهوری اسلامی مورد توجه قرار گرفته و هنوز هم بهره‌گیری از دیپلماسی دفاعی پاسخی به تهدیدات فراروی جمهوری اسلامی ایران در سطوح منطقه‌ای و بین‌المللی، به عنوان تقویت قسمتی از تلاش‌های بخش دفاع در حوزه روئینایی و در بازسازی بنیه دفاعی کشور محسوب می‌شود که به عنوان یک مفهوم جدید در نظام جمهوری اسلامی ایران مورد استفاده قرار گرفته و در تدوین رهنامه دفاع و امنیت ملی بر آن تأکید شده است.

جمهوری اسلامی ایران در دولت‌های پنجم و ششم بر تنش‌زدایی و تقویت روابط با کشورهای منطقه تأکید نموده است. از سوی دیگر جمهوری اسلامی ایران درصدد بوده تا روابط خود با سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای بازسازی نماید. این امر را می‌توان در سیاست خارجی ایران در تعامل با سازمان‌های بین‌المللی از جمله سازمان ملل متحد، سازمان کنفرانس اسلامی و اکو مشاهده نمود.

در دولت‌های هفتم و هشتم گسترش روابط در جهت کاهش تنشج در سطح منطقه، تقویت و انسجام و وحدت کشورهای اسلامی و غیر متعهد از جمله اولویت‌های سیاست خارجی ایران تعیین گردید و بر این مبنا تنش‌زدایی در دولت‌ها در دستور کار سیاست خارجی ایران قرار گرفت. سیاست خارجی ایران در دولت هفتم در قبال منطقه، مبنی بر تنش‌زدایی و تعامل منطقه‌ای بود. به عبارت دیگر جمهوری اسلامی ایران در این دوران، با تأکید بر همزیستی مسالمت‌آمیز و رفع سوء تفاهمات، سعی داشت با اتخاذ سیاست‌ها و رویه‌های مشترک در قبال منطقه و مسائل مشترک، کشورهای منطقه را با سیاست‌های خود همسو سازد.

روابط منطقه‌ای ایران با کشورهای اسلامی در جهت حداکثرسازی همکاری‌های منطقه‌ای و تعامل انجام گرفت. برگزاری کنفرانس در تهران و ریاست ایران بر سازمان کنفرانس اسلامی را می‌توان به عنوان نشانه‌هایی از مشارکت و همکاری منطقه‌ای ایران با کشورهای منطقه دانست. کارگزاران حوزه روابط خارجی در وزارت دفاع، در این دوره تلاش‌های سازنده برای تحقق

ثبات و تعادل منطقه‌ای به انجام رساندند. از جمله این موارد می‌توان به مذاکرات راهبردی ایران با کشورهای قطر، امارات متحد عربی، کویت، عمان، عربستان سعودی، آذربایجان و ارمنستان اشاره داشت. هریک از این مذاکرات، نقش قابل توجهی در ارتقاء شرایط راهبردی و افزایش قدرت نرم ج.ا.ایران در محیط منطقه‌ای و بین‌المللی به جا گذاشته است. اقدامات انجام شده در حوزه روابط خارجی وزارت دفاع که در راستای تحقق اهداف دیپلماسی دفاعی و افزایش قدرت نرم ج.ا.ایران انجام گرفته است را می‌توان به شرح زیر مورد توجه قرار داد:

- تشکیل کمیته دیپلماسی دفاعی به عنوان یکی از کمیته های هشتگانه نظام جامع پیمایش وزارت دفاع
- پیگیری و مدیریت همکاری‌های دفاعی دو جانبه و چند جانبه با اولویت کشورهای مسلمان، دوست و سایر کشورهای غیرمحارب
- حضور در سطح نظارت در سازمان‌های بین‌المللی دفاع منطقه‌ای نظیر شانگهای و همچنین شرکت موقت نظارتی در شورای همکاری خلیج فارس
- طراحی و برگزاری دوره‌های آموزش تخصصی دیپلماسی دفاعی در سطح نیروهای مسلح و فعال‌سازی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی نظامی به منظور: تلاش برای طراحی مبانی و زیربنای یک دیپلماسی دفاعی ایرانی سازگار با سیاست امنیت ملی و گشودن مجاری و محورهای جدید به روی دیپلماسی مبتکر و فعال دفاعی، که همچنان در روند ارتقای تدریجی و برنامه‌ریزی مستمر این وزارتخانه قرار دارد و اشراف بر این موارد نیز با ستاد کل نیروهای مسلح می‌باشد.
- در دولت دهم «کارویژه اصلی دیپلماسی دفاعی را می‌توان در تحقق و پیاده کردن استراتژی (راهبرد) بازدارندگی و کاربرد آن در تعامل واحد سیاسی با دیگر واحدهای نظام بین‌الملل دانست. استراتژی (راهبرد) بازدارندگی و محدوده آن به عنوان مهم‌ترین اصل در حیطه عملکرد دیپلماسی دفاعی و استراتژی (راهبرد) نظامی - دفاعی مورد توجه است. دیپلماسی دفاعی با اهمیت دادن به عنصر پیشگیری، شرایطی را فراهم می‌کند تا قبل از هرگونه برخوردی، واحد سیاسی بتواند منافع و اهداف خود را کسب کرده و به بهترین وجه قدرت خویش را در حوزه‌های گوناگون تقسیم کند. تقسیم قدرت در حوزه‌های مختلف، به مفهوم در آمیختن در حوزه

دیپلماسی و دفاع است». در فرازی از برنامه‌های وزارت دفاع دولت دهم، برای تحول در وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران تصریح شده است که: انقلاب اسلامی بر پایه اصول شریعت ناب محمدی^(ص) و تکیه بر اندیشه‌های بلند امام خمینی^(ره) با احیای روح خودباوری ملی در کالبد جامعه، گوهر گران‌بهای استقلال و خوداتکایی را برای ملت ایران به ارمغان آورد. وی گفت: ره‌آوردی که اعجاز خود را در ۸ سال دفاع مقدس نشان داد و در این دوره تاریخی و درخشان به برکت درخشش خون شهدا و تجلی آن در باور علمی و عملی نیروهای متعهد و توانمند، مومن و خلاق، ظرفیت‌های جدید و شگفت‌معتقدان اندیشه و انقلاب اسلامی پدیدار شد. ایشان در ادامه افزود؛ بخش دفاع از این سرچشمه‌های جوشان سیراب شد و با الهام از فرمان الهی "واعدولهم من استطعتم من قوه" خطوط اصلی قدرت دفاعی را براساس اصل دفاع همه‌جانبه ترسیم و با طراحی الگوی جدید تسلیحاتی، صنعت دفاع را به سمت طراحی و تولید مستقل ملی هدایت و با گسستن حلقه‌های وابستگی، استقلال ملی و دفاع از عظمت و عزت ایران را تحکیم کرد.

رویکرد موسع به قدرت نرم دامنه تهدیدات را به زمینه‌های فرصت‌ساز تبدیل می‌نماید و نتیجه آن در حوزه تعاملات با واحدهای سیاسی اعتمادسازی بیشتر است. در این جهت دیپلماسی سیاسی با درهم آمیختن دیپلماسی و دفاع در روندی نظام‌مند به ابزاری اثربخش تبدیل می‌شود که با بکارگیری و تولید قدرت نرم تلاش نموده تا از طریق تعامل ملی با سایر واحدهای نظام بین‌الملل، هدف راهبردی جمهوری اسلامی در پیشگیری و مقابله با تهدیدات مخرب را محقق کند. به همین دلیل بازدارندگی به عنوان اصلی‌ترین ملاحظه در تأیید حدود عملکرد دیپلماسی دفاعی مورد توجه قرار گرفته است. و با توسعه و بهره‌گیری از این ابزار تلاش شده تا روند همکاری و تعامل را با همکاری وزارت خارجه تقویت شود.

گستره فعال‌سازی دیپلماسی دفاعی در وزارت دفاع از کشورهای همسایه تا شرق دور و از جنوب تا شمال آفریقا و آنسوی اقیانوس اطلس یعنی آمریکای لاتین را شامل گردیده؛ البته با اولویت‌بندی و افزایش حداکثری مناسبات دفاعی با کشورهای همسایه، کشورهای مسلمان و کشورهای مستقل و آزاد دارای فناوری پیشرفته. دیپلماسی نقش مهمی در فرصت‌سازی برای روابط خارجی ایفا می‌کند.

پیوند فعالیت‌های دفاعی و نظامی با فعالیت‌های دیپلماتیک می‌تواند یک ابزار به‌هم‌پیوسته و عظیم قدرت ملی را به نمایش بگذارد. بر همین اساس یکی از محورها و رویکردهای اصلی وزارت دفاع مبتنی بر تقویت و توسعه شکلی و ماهوی دیپلماسی دفاعی بوده و لذا اجرای بهنگام این برنامه گامی مؤثر در تولید و افزایش اقتدار ملی مدنظر قرار گرفته‌است. در خصوص نقش دیپلماسی دفاعی و تأثیر آن بر سیاست خارجی این گونه مطرح است که: «دیپلماسی سیاسی با درهم آمیختن دیپلماسی و دفاع در روندی نظام‌مند به ابزاری اثربخش تبدیل می‌شود که با بکارگیری و تولید قدرت نرم تلاش می‌کند تا از طریق تعامل ملی با سایر واحدهای نظام بین‌الملل، هدف راهبردی جمهوری اسلامی در پیشگیری و مقابله با تهدیدات احتمالی محقق کند. به همین دلیل بازدارندگی به عنوان اصلی‌ترین ملاحظه در تأیید حدود عملکرد دیپلماسی دفاعی مورد توجه قرار می‌گیرد. (وحیدی، ۱۳۸۹)

در فرازهایی از برنامه وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح در دولت یازدهم آمده‌است: بی‌شک عوامل قدرت ساز که می‌تواند در پشتیبانی از سیاست‌های امنیت ملی در داخل و خارج و نمادین شدن مؤلفه‌های قدرت و اقتدار ملی و در نهایت شکل‌گیری بازدارندگی فعال و دفع تهدیدات تعیین‌کننده باشد دارای دو رکن اصلی قدرت سخت و قدرت نرم می‌باشد. با تعریف ارائه شده مهندسی تولید قدرت به کارگیری هوشمندانه و هدفمند مؤلفه‌های مغزافزایی، نرم‌افزاری و سخت‌افزاری به منظور حداکثرسازی فرایندهای معطوف به تولید قدرت سخت و قدرت نرم است. موفقیت در سیاست امنیت ملی مستلزم هم‌افزایی مؤلفه‌های قدرت نظامی و مجموعه ابزارهای غیر قهری به منظور پیشبرد اهداف و کار ویژه‌های دفاعی و امنیتی است. در این مسیر، بهره‌گیری از ابزارهای غیرنظامی برای کسب بالاترین اهداف دفاعی و در نهایت هدف‌های ملی از جمله وظایف غیر قابل اجتناب بخش دفاعی بوده و پیگیری آن متضمن افزایش کارآیی و اثربخشی سیاست امنیت ملی می‌باشد. در این میان در سال‌های اخیر بخش دفاعی کشور با بهره‌گیری از مؤلفه‌های قدرت نرم سه بعد دیپلماسی دفاعی، برنامه‌های رسانه‌ای و عملیات روانی را در دستور کار خود قرار داده‌است. لیکن الزامات و اقتضائات جدید پیش‌رو مستلزم ارتقاء و توسعه قابل ملاحظه منابع تولید قدرت در این بخش می‌باشد. در واقع با توجه به بهره‌گیری گسترده و تأثیرگذار کشورهای غربی و قدرتمندان از ابزارهای قدرت نرم و استفاده کم‌هزینه از

ظرفیت‌های آن بر علیه اهداف و سیاست‌های جمهوری اسلامی ایران پایه‌گذاری این روند را در سازوکارهای دفاعی کشور از مرحله استراتژی تدافعی و واکنشی می‌بایست وارد مرحله تدوین الگوهای دفاعی امنیتی در مقابله با تهاجم نرم قدرت‌های حریف و پیگیری استراتژی‌های فعال در این بخش نمود.

برنامه‌های وزارت دفاع دولت دوازدهم، به نوعی ادامه سیاست‌ها و اهداف دولت یازدهم و در قالب دیپلماسی دفاعی نوین و با بهره‌برداری از تجارب ادوار گذشته دنبال گردیده، در این دوره نیز همانند ادوار گذشته در اجرای سیاست‌های ستاد کل نیروهای مسلح و اهداف مناسبی در حوزه‌های صادرات تولیدات صنایع دفاعی به بیش از ۴۰ کشور، برگزاری رزمایش‌های مشترک، تبادل فناوری‌های دفاعی و... حاصل شده‌است.

بررسی روند تغییرات محیط امنیتی جمهوری اسلامی ایران در طول سه دهه گذشته نشان می‌دهد که کشور ما همواره بخشی از راهبرد نظامی بازیگران اصلی دفاع و امنیتی نظام سلطه بوده‌است. بر این اساس، جمهوری اسلامی ایران به لحاظ جایگاه بی‌بدیل ژئوپلیتیک و استراتژیک یکی از متغیرترین محیط‌های امنیتی را به ویژه در سطح منطقه‌ای دارا می‌باشد.

بر اساس مطالعات انجام شده مبتنی بر تأثیر تدوین الگوی راهبردی دیپلماسی دفاعی بر ارتقای قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران، شرایط زمینه‌ای متناسب با محتوای مطروحه ضرورتی راهبردی را نمایان می‌سازد که همواره باید مورد توجه بازیگران این عرصه تأثیرگذار باشد.

جمع‌بندی

تجارب جمهوری اسلامی ایران در امر دیپلماسی دفاعی با فراز و فرودهایی همراه بوده است؛ نخست این که در دوران دفاع مقدس سند جامعی در رابطه با دیپلماسی دفاعی در دسترس نیست، بلکه با اقداماتی پراکنده و بیشتر با موضع گیری‌های روشنگرانه امام راحل (رحمت الله علیه) حقانیت نظام اسلام اسلامی و رویکرد دفاعی به مواجهه با جنگ در دیدارها و پیام‌های معظم‌له تصریح شده است، ولی از سوی وزارت دفاع وقت سندی به عنوان کارکرد تخصصی در امر دیپلماسی دفاعی یافت نشد.

بعد از دفاع مقدس تنش‌زدایی و اعتمادسازی در دستور کار قرار گرفته و در ادامه راهبرد

متوازن تبیین و دنبال گردیده و تولید ادبیات تخصصی مربوط به دیپلماسی دفاعی از دوران تصدی امیر دریابان شمعانی بر وزارت دفاع و در ادامه با وقفه‌ای در زمان سردار محمدنجات در دولت نهم، توسط سردار وحیدی در دولت دهم با توسعه کمی و کیفی مبانی نظری و اقدامات عملی مربوط به دیپلماسی دفاعی تعقیب گردیده‌است.

برای نقش‌آفرینی نظام در خصوص الگوی راهبردی دیپلماسی دفاعی برای ارتقای قدرت نرم جمهوری اسلامی و در چارچوب سند چشم‌انداز برای آسیای جنوب غربی، بویژه منطقه قفقاز، کشورهای حاشیه خلیج فارس، آسیای مرکزی و تبیین نقش ایران در محور مقاومت با محوریت کمک به حل بحران سوریه اقدامات خوبی صورت گرفته و در ادامه با برنامه‌ای جامع و با تمرکز بر انعطاف‌پذیری و چالاکی در حوزه‌های سخت و نرم برنامه‌های وزارت دفاع در دولت یازدهم به مجلس ارائه و توسط وزیر دفاع دنبال گردیده‌اند، ضمن این‌که با بهره‌گیری از تجارب گذشته برنامه وزارت دفاع دولت دوازدهم در قالب دیپلماسی دفاعی نوین توفیقات قابل توجهی را رقم زده‌است.

فهرست منابع

۱. قرآن کریم (۱۳۸۴)، ترجمه و تفسیر حضرت آیت الله ناصر مکارم شیرازی.
۲. نهج البلاغه (۱۳۷۴)، دشتی.
۳. امام خمینی، روح الله، (۱۳۷۸)، *صحیفه امام*، ج ۲۱-۱، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۴. امام خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۰-۱۳۶۸) *حدیث ولایت* (مجموعه رهنمودها)، تهران، مؤسسه نشر آثار معظم له.
۵. امام خامنه‌ای، سیدعلی، فرامین، تدابیر، بیانات و رهنمودها، مؤسسه نشر آثار معظم له در پایگاه اطلاع رسانی www.khamenei.ir.
۶. آیت الله العظمی ناصر مکارم شیرازی (۱۳۸۴)، *مجموعه تفسیر نمونه*، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ سی و ششم: ۱۳۸۷.
۷. احمدی میانجی، علی (۱۳۶۳)، *مکاتیب الرسول*، بی جا، یس.
۸. افتخاری، اصغر و همکاران (۱۳۸۷)، *قدرت نرم و سرمایه اجتماعی*، تهران، دانشگاه امام صادق(ع).
۹. البرزی، محمدرضا (۱۳۶۸)، *ارزیابی تحول دیپلماسی در قرن بیستم*، تهران، نشر سفیر.
۱۰. بارستون، پی آر (۱۳۷۴)، *ماهیت متحول دیپلماسی*، ترجمه جواد محمد جعفر، *مجله سیاسی-اقتصادی* (بهمن و اسفند).
۱۱. بیژنی، مریم (۱۳۸۴)، *دیپلماسی در گذر زمان*، *مجله اطلاعات سیاسی-اقتصادی*، شماره ۲۲۱ و ۲۲۲ (بهمن و اسفند).
۱۲. پیرمحمدی، سعید (۱۳۹۵) *شاخص های قدرت نرم دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران*، *سیاست دفاعی*، دوره ۲۴، شماره ۳ (تابستان).
۱۳. تاج آبادی، حسین و مرادیان، بهزاد (۱۳۹۳)، *دیپلماسی دفاعی - امنیت جمهوری اسلامی ایران در برابر دیپلماسی اجبار ایالات متحده آمریکا*، *دوفصلنامه قدرت نرم*، سال چهارم، شماره یازدهم (پاییز و زمستان).

۱۴. جعفری نژاد، مسعود؛ خسروی، افسانه و نعمت پور، محمد (۱۳۹۰)، تعامل هم افزای قدرت نرم با دیپلماسی عمومی در برابر جنگ نرم، **فصلنامه تحقیقات سیاسی و بین المللی**، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرضا شماره نهم (زمستان).
۱۵. جلیلی، سعید (۱۳۷۴)، **سیاست خارجی پیامبر(ص)**، سازمان تبلیغات اسلامی، مرکز چاپ و نشر.
۱۶. حاتمی، امیر و احدی، محمد (۱۳۹۵)، **دیپلماسی دفاعی نوین**، چاپ اول، تهران: مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی.
۱۷. حاجی زاده، سیروس (۱۳۹۹)، الگوی دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران در راستای امنیت زایی و عمق بخشی انقلاب اسلامی، **آفاق امنیت**، سال سیزدهم، شماره ۴۸ (پاییز).
۱۸. خاشعی، وحید و مهرداد مراد امامزاده جعفر (۱۳۹۰)، درآمدی سیاست گذارانه بر کارایی قدرت نرم در صحنه روابط بین الملل، **فصلنامه مطالعات قدرت نرم**، سال اول، شماره ۳ (پاییز).
۱۹. خلیلی شورینی، سیاوش (۱۳۸۹)، **روش های پژوهش آمیخته**، تهران: یادواره کتاب.
۲۰. ساعد، نادر و قاسم علیدوستی (۱۳۹۰)، دیپلماسی دفاعی تطبیقی و ترسیم سازواره الگوی مدیریت آن در جمهوری اسلامی ایران، **فصلنامه راهبرد دفاعی**، سال نهم، شماره ۳۴ (پاییز).
۲۱. ساعد، نادر (۱۳۸۹)، دیپلماسی دفاعی: تأملی شناختی و کاوش در مبادی، **فصلنامه راهبرد دفاعی**، شماره ۳۱.
۲۲. سجادی، سید عبدالقیوم (۱۳۷۹)، **سیاست خارجی دولت اسلامی از دیدگاه امام علی(ع)**، **مجله علوم سیاسی دانشگاه امام باقر العلوم(ع)**، شماره ۱۱ (زمستان).
۲۳. - سید قطب (۱۳۶۸)، **اسلام و صلح جهانی**، ترجمه سیدهادی خسروشاهی و زین العابدین قربانی، تهران: انتشارات دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
۲۴. سید قطب (۱۳۷۸)، **نشانه های راه**، ترجمه محمود محمودی، تهران: احسان.
۲۵. شمخانی، علی (۱۳۷۸)، **آموزه هایی درباره ظرفیت سازی ایران**، کمیته راهبردی شورای امنیت ملی.
۲۶. شمخانی، علی (۱۳۸۷)، **راهبرد متوازن، فصلنامه راهبردی دفاع (زمستان)**.

۲۷. عسگری، محمود (۱۳۹۰)، *جنگ نرم عرصه دفاع ملی*، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
۲۸. عسگری، محمد و مینایی، حسین (۱۳۹۲)، *دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران*، تهران: انتشارات شهید صیاد شیرازی.
۲۹. عسگری، محمود (۱۳۸۹)، *چارچوبی برای تبیین دیپلماسی دفاعی با تأکید بر دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران*، فصلنامه دیپلماسی دفاعی، مرکز مطالعات راهبرد آینده دفاع، دفتر مطالعات و امور دفاعی ودجا، سال اول، شماره اول (تابستان).
۳۰. عمید زنجانی، عباسعلی (۱۳۷۱)، *انقلاب اسلامی و ریشه‌های آن*، نشر کتاب سیاسی، ویرایش دوم.
۳۱. عمید زنجانی، عباسعلی (۱۳۷۹)، *روایتی از انقلاب اسلامی*، خاطرات حجت الاسلام عباسعلی عمید زنجانی، تدوین محمدعلی حاجی بیگی کندی تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
۳۲. گیتس، رابرت (۱۳۸۷)، *راهبرد متوازن: برنامه‌های مجدد پنتاگون برای عصر جدید*، ترجمه بهناز اسدی کیا، تحلیل امیر دریابان علی شمخانی (زمستان).
۳۳. مایلی، محمدرضا و مطیعی، مریم (۱۳۹۵) *قدرت نرم در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران*، پژوهشنامه روابط بین‌الملل، شماره ۳۵، دوره ۹، (پاییز).
۳۴. متقی، ابراهیم و پوستین چی، زهره (۱۳۹۴)، *رهیافت و فرایندهای دیپلماسی دفاعی در راهبردی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران*، تهران: مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی.
۳۵. متقی، ابراهیم (۱۳۹۱)، *مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی (گروه دکترین و راهبردها)*، زمستان ۹.
۳۶. مجتهدی، محمدرضا (۱۳۷۱)، *سیر در دیپلماسی و تحول تاریخی آن*، دانشکده ادبیات و علوم انسانی تبریز، شماره ۳.
۳۷. محمدی‌فر، حشمت (۱۳۹۲)، *راهبردهای دیپلماسی عمومی ج.ا.ایران با جهان اسلام در مقابله با نظام سلطه*، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، دانشکده و پژوهشکده اطلاعات و امنیت، گروه مطالعات منطقه‌ای و بین‌المللی.
۳۸. موسوی جشنی، سید صدرالدین (۱۳۹۳)، *الگوی تحلیلی قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام*، فصلنامه اندیشه سیاسی در اسلام، سال اول، شماره ۱ (پاییز).

۳۹. موسوی، سیدصدرالدین و قربی سید محمدجواد (۱۳۹۲)، الهام بخشی و قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در سند چشم انداز ۱۴۰۴، **دوفصلنامه مطالعات قدرت نرم**، سال سوم، شماره ۹.
۴۰. نیکسون، ریچارد (۱۳۷۱)، **فرصت را از دست ندهید**، ترجمه محمود حدادی، تهران: انتشارات اطلاع.
۴۱. وحیدی، موسی الرضا (۱۳۸۶)، تغییر در عرصه سیاست بین الملل و دگرگونی ماهیت دیپلماسی، **فصلنامه سیاست خارجی**، سال بیست و یکم، شماره ۲ (تابستان).
۴۲. وحیدی، موسی الرضا (۱۳۸۹)، **فرا تکنولوژی و تحول در مفهوم قدرت در روابط بین الملل**، **در تحول مفاهیم در روابط بین الملل**، ترجمه مشیرزاده و ابراهیمی، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۴۳. وحیدی، احمد (۱۳۸۸)، **چتر دیپلماسی دفاعی ایران بر منطقه، روزنامه ایران**، ویژه نامه نوروزی.
۴۴. هادیان، ناصر و احدی افسانه (۱۳۸۸)، جایگاه مفهومی دیپلماسی عمومی، **علوم سیاسی**، روابط خارجی، شماره ۳.
۴۵. یوسفوند، یعقوب؛ کاظمی زند، علی اصغر؛ طاهری، ابوالقاسم و ابطحی، سید مصطفی (۱۳۹۸)، طراحی الگویی از کاربست قدرت نرم دیپلماسی دفاعی در اجرای سیاست های دفاعی ج.ا.ایران، **فصلنامه راهبرد دفاعی**، سال ۱۷، شماره ۶۸ (زمستان).
46. Mulloy, Garren (2007), "Japan's Defense Diplomacy and Cold Peace in Asia", **Asia Journal of Global Studies**, 1.
47. Nye, Joseph S. (2007), **The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone**, Oxford University Press.